

SLOVENSKI FILM / SCANDOLARA O PRVI RETROSPEKTIVI

»V petindvajsetih letih se je spremenil svet«

V četrtek bo na pobudo Kinoateljstva slovenski filmski dan

Gorica in slovenski film: pod tem naslovom bo v četrtek Kinoateljstvo z XX. Film Video Monitorjem opozorilo na vrsto pomembnih obletnic. Eno smo pravzaprav že povzeli, pomenljivejših pa je petindvajset let promocije slovenskega filma v italijanski prostor skozi Gorico. Obenem želi filmski četrtek, ki se bo v Gorici začel že ob devetih zjutraj s projekcijo Belezk o slovenskem filmu, nadaljeval ob 11. uri s srečanjem filmskih kritikov, osrednji dogodek bo dosegel s popoldanskim simpozijem o Gorici in slovenskem filmu 1981-2006, zaokrožil pa zvečer s projekcijo kratkometražca Gregorja Božiča *Moji materi* in že večkrat nagradjena Cvitkovičeva filma *Odgrobadogroba*, obeležiti tudi lanskoletno stoletnico slovenskega filma.

Od goriske retrospektive slovenskega filma je minilo samo petindvajset let, a medtem se je spremenil svet. Takrat je obstajala še Jugoslavija, ki se je začela točno na zadnji postaji avtobusa. Tako blizu, a hkrati tako daleč. O njeni zgodovini in kulturi smo vedeli zelo malo ali celo nič. Gorica, ki se je ponasala s svojo geografsko lego in z dejstvom, da predstavlja most, ni v resnici ponujala potrebnih kanalov, po katerih naj bi potekala kulturna izmenjava. Tudi znanje slovenscine se je omejevalo samo na skromno obmejno, vsakodnevno rabo. Da ne govorimo o slovenskem filmu, ki ga je bilo že itak težko razlikovati od jugoslovanskega monolita in je bil večini, z izjemo tistih, ki so obiskovali puljski festival, prava neznanca. Celotno slovenski kritiki, iz anagrafskih razlogov in v času, ko je film obstajal samo na traku, so bolj površno poznali njegov obstoj.

In ravno zaradi vseh teh razlogov je Darko Bratina, ki je nekaj časa prej ustanovil Kinoateljstvo, pomislil, da bi opravi nekakšno inventuro celotne slovenske filmografije, ki je do leta 1980 stela približno osemdeset celovečercjev. Doznanil se je z revijo Ekran in Viba

Darko Bratina

filmom. Druscina Goricanov je tako v družbi nekaterih slovenskih urednikov preživela vrsto koncev tedna v Ljubljani in si ogledala celotno slovensko filmsko produkcijo, ki je nastala med leti 1946-1981. Ob koncu inventure pa so seveda priradili tudi pregled, v katerem so predstavili najboljše a tudi zgodovinsko najpomembnejše filme. Nastal je tako »Slovenski film, 1946-1981«: teden projekcij in srečanj v komajda odprtem goriskem Kulturnem domu. Priradili sta ga slovenski in italijanski krozek: Kinoateljstvo in Piccolo Cineforum. To sodelovanje seveda ni bilo slučajno. Priraditelji so želeli poudariti, da nova zgradba ne bo, kot tudi ni bila, obkoljena utrdba, ampak izredna priloznost za celotno mesto. To v trenutku, ko so bila protislovja se zelo prisotna in tudi neizprosna. Dovolj je, da pomislimo, da je takoj nato občinska uprava poimenovala avditorij na Ulici Roma za nesmiselnim imenom »furlanske kulture«. Usoda pa je hotela, da je Kulturni dom postal za dve desetletji edina mestna gledališka dvorana.

Retrospektiva slovenskega filma, ki se je odvijala v Gorici pred petindvajsetimi leti, pa se je pokazala v vsej svoji izvornosti. »Evi-

dentiranje nacionalnih specifik jugoslovanskega filma ni stvar filološke natančnosti«, smo takrat zapisali v katalog retrospektive. »Slovenski film se, kot bi bil paradoks, razlikuje po svojem evropskem kulturnem razmahu in pa po natančnem raziskovanju svojih korenin, ki se vseskozi navezujejo na literarno ustvarjanje«. Govorili smo o »manierizmu« slovenskega filma, ravno zato, ker se je vseskozi skliceval na poetsko in ikonografsko tradicijo. To sklicevanje je na nek način predstavljalo tudi filter in ključ, s pomočjo katerega so lahko govorili o aktualnih problemih v polemičnem in jedkem tonu. Tista že davna retrospektiva je na nek način postavila bazo za vsakršno kasnejše spoznavanje slovenskega filma, od pregledov, ki so jih nato priredili v Pesaru, Fanu in Rimu, do prisotnosti na številnih festivalih v Bergamu in Turinu in končne uveljavitve na festivalu Alpe Adria Cinema. Slo je za filme, ki so se bistveno razlikovali od tistih, ki smo jih do takrat poznali s skupnim imenom »jugoslovanski«. Slo je za filme, ki so sprebrgli vse stereotipe in pripovedne modele in ki so v bistvu prehiteli in ne samo spremljali vse ostalo, kar se je pripetilo kasneje tudi v resnici. Goriski filmski pregled je takrat zaznamoval spoznavne kriterije in omogočil slovenski filmski produkciji, da je pridobila na svoji veljavi kljub temu, da so jo pred tem zavestno prezirali. Slo je pač za ne-lahke case in tudi zato se nam je rezultat zdel se toliko pomembnejši. V katalogu, ne da bi pri tem vedeli, da bomo kmalu potem z ugodne pozicije prisostvovali jugoslovanski tranziciji, sva z Darkom Bratino zapisala, da predstavlja »filmski pregled za Gorico tudi dolžno, dasi pozno in okrnjeno obliko povračila za nestrpnost, slabomnost in prikrievanje, v katerih so bile vzgojene številne generacije Goricanov, in z njimi tudi mi.«

Sandro Scandolara

PRIČEVANJE / SAŠO SCHROTT

»Vse skupaj je bilo nad vsemi pričakovanji - super«

Saso Schrott, nekdanji odgovorni urednik slovenske filmske revije Ekran, je sodeloval pri realizaciji retrospektive. Z njo se je pogovoril Ales Doktorič.

Kako je prišlo do ideje o organizaciji retrospektive Slovenski film 1946-1981 v Gorici?

Leta 1979 sva se povsem slučajno seznanila in se kasneje tudi osebno zblizala z Darkom Bratino. Tedaj sem bil odgovorni urednik edine slovenske strokovne filmske revije Ekran. Najina skupna afiniteta do filma, je skozi različna kasnejša srečanja, pripeljala do ideje, da bi bilo dobro kaj narediti za prezentacijo in afirmacijo slovenskega filma tudi v italijanskem zamejstvu. Darko je bil kulturno in politično že takrat izredno aktiven predvsem v Gorici, tam pa so prav tedaj gradili Kulturni dom. In tako sva prišla na idejo, da bi ga krstili prav s simbolj odmevnim filmskim dogdom. V nekaj pogovorih pa se je porodila ideja, da ne bi sli zgolj na predstavitev n.pr. nekaj najnovjših slovenskih filmov, ampak bi izkoristili priloznost, za nekoliko bolj poglobljen in temeljit uvid v slovensko filmsko zgodovino. In tedaj se nisva vedela v kakšno avanturo sva se podala.

Kakšno?

Slovenija do tedaj se ni doživela resnejše zgodovinske valorizacije nacionalne kinematografije. Kakšne izkušene, profesionalne organizacijske infrastrukture na tem področju ni bilo in povsem enako je bilo tudi v Gorici. Ko pogledas danes takratni filmski program, rečeš, kaj pa je bilo pripeljati tistih 15 filmov in jih zavrteti tako rekoč »cez cesto« v Italiji. Pa seveda ni bilo tako enostavno. Povsem na novo je bilo treba vzpostaviti najprej organizacijsko strukturo na obeh straneh meje. V Sloveniji smo z idejo pri takratni kulturni skupnosti in kulturnem ministru naložili na razumevanje in podporo in tako je dobil mandat za organizacijo z naše strani Ekran. Na drugi strani meje pa sta prevzela organizacijske skrbi

Darko Bratina in Sandro Scandolara. Mi smo bili operativci na terenu in smo morali sele vzpostaviti organizacijsko mrežo, financiranje, medijsko promocijo projekta, različna pokroviteljstva, skratka umestiti projekt v kulturni prostor dveh držav. Deloma tudi politično, kajti Slovenija je bila seveda takrat se v nekdanji Jugoslaviji in je Beograd rad kaj zakompliciral. Kot v našem primeru npr. izvoz filmov na tuje in potem njihovo vrnitev v Slovenijo, pa se kaj.

Toda ali ni nekoliko nenavadno, da se je za slovenski film pomembno dejanje, kot je prva uradna retrospektiva, zgodil čez mejo?

Pravzaprav ne. V Sloveniji se je takrat veliko govorilo o »enotnem slovenskem kulturnem prostoru« in ni bilo pri projektu s talisa takratne kulturne politike nič problematičnega. Bolj pa je projekt sprovciral nekatere slovenske filmske kroge. To pa je bil deloma tudi namen nas, tedanjih ekranovcev. Slovenska filmska scena kar se tiče produkcije, je bila takrat anemična, organizacijsko precej razsuta, »uradna« filmska kritika pa je bila bolj ali manj konformistična in oportunistična. Ekranovci smo skušali vse skupaj tako v teoriji kot tudi praktično nekoliko prevetriti. Zato smo sli iz teorije tudi v projekte, kot je bila retrospektiva v Gorici. Lokacija se nam je zdela idealna, ker je Gorica seveda pomemben del slovenskega kulturnega prostora, četudi je v drugi državi, mi pa smo si pri selekciji morda privoščili več svojeglavosti oz. avtonomije, ki bi je bilo, če bi to počeli v Sloveniji, najbrž manj.

Zakaj? Povedano s političnim besednjakom, zadevo smo »internacionalizirali«, tako da so lahko postale reči bolj transparentne in tudi demokratične, ker je bilo manj možnosti vpliva in pritiskov »lokalnih faktorjev« tako na organizacijo predvsem pa na samo selekcijo. Slo je za poskus vzpostavljanja nekakšnih novih in drugačnih kriterijev, ki bi morda vplivali na produkcijo in tudi

kulturno politiko na področju filma sploh.

In sama selekcija?

Do tedaj je bilo na Slovenskem posnetih 73 filmov in izbira niti ni bila tako težka. Slo pa je za nekaj filmov, ki so imeli nekakšno splošno veljavnost in naj bi bili »samoumevni«, pa jih nismo uvrstili, nismo pa prezrli avtorjev. Tako smo na primer v program uvrstili Hladnikov Pesčeni grad in ne njegovega razpitega Plesa v dežju, pa namesto prav tako razpitega Pavlovičevega Nasvidenje v naslednji vojni njegovo Rdece klasje. Seveda pa smo najbrž starejšo filmsko gardo prizadeli z uvrstitvijo Sprajčevega Krca in Godinovega Splava Meduze. Ampak svoj cilj smo dosegli, saj se je projekcij v Gorici pa tudi spremljevalnih okroglih miz udeležilo presenetljivo veliko filmskih ljudi tudi iz Slovenije, mediji so pozorno spremljali gorisko prireditve, manjkalo ni tudi politikov. Skratka, vsaj za nekaj tednov smo kar dobro razburkali sceno.

In splošna ocena?

Bil bi lažno skromen, če ne bi rekel, da je bilo vse skupaj nad vsemi pričakovanji - super. Od številne publike, odmevnosti tudi v italijanskih medijih, družabnega navezovanja osebnih in institucionalnih stikov, do trajnih »posledic«, kot je sijajna tradicija Film video monitorja, Kinoateljstva itd.

Kot ste rekli, je pa bilo, zaradi neizkušene organizatorjev včasih tudi precej napeto in do zadnjega negotovo...

Anekdota. Bodoci goriski Kulturni dom je moral biti nujno dokončan v roku, kateremu se je prilagajala, kolikor se je dalo tudi retrospektiva. Lepega dne tik pred zdajci pa mi Darko Bratina zgrozeno sporoči, da je zadnji hip odkril, da v načrtih doma sploh ni bila predvidena filmska predvajalnica in da o kakšni filmski predvajalni tehniki sploh nihče ničesar ne ve. Potem se je Darko zagnal v akcijo in do otvoritve so gradbeniki uredili predvajalno kabino, tehnika pa je bila menda sposojena. Srečen konec priprav in srečen začetek, lepega filmskega dogodka.

LJUBLJANA / NOVINARSKA KONFERENCA

Gorica - mesto prve mednarodne retrospektive slovenskega filma

Podčrtali pomen obletnice in predstavili program prireditev

Pred 25 leti je bila v Gorici na retrospektivi z naslovom Cinema sloveno 1946-1981 italijanski javnosti prvič predstavljena slovenska kinematografija, kar je imelo za domaći film zelo velik pomen, je na včerajšnji novinarski konferenci v Ljubljani dejal predsednik goriskega Kinoateljstva Ales Doktorič. Tega dogodka sta se spomnila tudi organizatorja - Saso Schrott, takratni urednik Ekрана, in Miro Polanko, ki je leta 1981 deloval pri Viba filmu. Vse do takrat je bil namreč slovenski film v tujini prikazan v sklopu jugoslovanskega in je zato pogosto pristal na stranskem tiru. V Gorici bodo 23. marca 25-letnico, kolikor je minilo od retrospektive, obeležili s celodnevni kulturnim dogodkom.

Pri Kinoateljstvu so se 23. marca v svoji 20. ediciji Film Video Monitorja odločili povzeti 25 let slovenskega filma

v Gorici. V Hisi filma bodo že ob 9. uri zavrteli TV serijo filmskih kritikov Darka Bratine in Sandra Scandolara, v kateri sta slovenski film predstavila v luči družbe, zgodovine in kulture.

Ob 11. uri bodo sledili pripevki filmskih kritikov in poznavalcev slovenskega filma, ob 16. uri pa se bo v dvorani Pokrajinskega sveta začel simpozij, posvečen vlogi Gorice v projektu medkulturnega posredovanja. Na simpoziju bodo sodelovali organizatorji in gostje vseh predstavitev slovenskega filma, TV in videa v Gorici in drugih italijanskih mestih ter filmski poznavalci in avtorji, ki so na različne načine promovirali domaći film. Za konec filmskega dneva bodo v Hisi filma ob 20.45 zavrteli film *Moji materi* Gregorja Božiča in *Odgrobadogroba* Jana Cvitkoviča.

Saso Schrott se je na novi-

narski konferenci spomnil na organizacijski potek retrospektive. Dejal je, da so selektorji izbirali med 73 celovečernimi filmi, na retrospektivi pa so jih prikazali 15. Schrott je izbral, pri katerem je med drugim sodeloval tudi ustanovitelj Kinoateljstva Darko Bratina, označil za "malce svojeglavega".

Schrott je opozoril, da je Ekran predstavljal nekakšno opozicijo, ki je hotela spremeniti pasivno mentaliteto. V izbor se tako ni uvrstil Hladnikov Ples v dežju, temveč njegov Pesčeni grad, namesto filma Na svidenje v naslednji vojni so raje zavrteli Rdece klasje, je povedal Schrott. V retrospektivi je bilo med drugimi moč videti tudi filme, kot so Dolina miru, Veselica, Na papirnatih avionih, Krč in Splan Meduze.

Goriska retrospektiva je bila pomembna tudi zaradi publikacije, ki je prinašala prvo

slovensko filmografijo. Slovenski film je bil poprej, tudi v knjižni obliki, vedno predstavljen v sklopu jugoslovanskega, kjer je imela prednost srbska kinematografija. Besedili o slovenskem filmu sta takrat prispevala Schrott in Rapa Suklje.

Retrospektiva Cinema sloveno 1946-1981 Slovenski film je bila povod za vrsto predstavitev slovenskega filma v Italiji, saj je potoval od Turina, Milana do Rima. V Gorici so nato sledile redne in za Italijo predpremiere predstavitev slovenskih filmov, Gorica pa je postala opazovalnica slovenskega filma in družbe v spreminjanju, je povedal Doktorič.

Leta 1986 so se pri Kinoateljstvu odločili, da bodo posamične predstavitve združil v letni pregled slovenskega filma, televizije in videa - rodil se je Film Video Monitor. (STA)